

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - JUNI - AUGUSTUS 2013 - JAARGANG 2 - NUMMER 2
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

De toekomst van Wolvenberg

Vlinders, wilde bijen en
vleermuizen
in Antwerpen

Fotowedstrijd
voor NAS-leden

natuurpunt

Antwerpen Stad

Antwerpen leeft!

We kunnen het niet genoeg benadrukken: er leeft echt wel wat in Antwerpen! Dat proberen we in dit nummer te laten zien met drie artikels over beestjes die onze stad bevolken: bijen, vlinders en vleermuizen.

Naast de jaarlijkse -erg succesvolle- bijenwandeling en een vleermuis-happening op de Nacht van de Vleermuis, gaan we vanaf nu via onze nieuw opgerichte educatie-werking mensen nog vaker kennis laten maken met de biodiversiteit in Antwerpen. De eerste cursus in ons aanbod handelt over spinnen. Er is waarschijnlijk geen andere diergroep waarvoor het spreekwoord 'onbekend maakt onbemind' meer opgaat. Laat ons deze vaak verguisde diertjes dus maar eens beter onder de loep nemen. Wedden dat u versted zal staan van de enorme diversiteit die deze wereld kent?

Bedoeling is natuurlijk dat we deze biodiversiteit ook kunnen behouden en waar mogelijk zelfs vergroten. Daarom gaat het beleidsartikel over ons natuurreservaat Wolvenberg. Het nieuwe stadsbestuur verzekert ons dat onze bezorgdheden over de plannen die men met het reservaat heeft, onnodig zijn...

Een belangrijk recent feit is verder de eerste goedkeuring van het Bovenlokaal Groenplan Antwerpen. Een mooie en erg bruikbare inventaris van alle groen- en natuurgebieden in Groot Antwerpen, waarin Wolvenberg niet toevallig beschreven staat als 'ecologisch kerngebied'.

Volgende stap is werk maken van de ecologische verbindingen tussen die gebieden, het juiste beheer en vooral het behoud en de uitbreiding van kwalitatieve groene zones die zo nodig zijn voor de leefbaarheid van de stad.

Koen Van Keer
voorzitter

natuurpunt
Antwerpen Stad

Geprivilegieerde vereniging van het district Berchem 2009-2014

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Borgerhout binnen de ring op rechteroever en het volledige district Berchem. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 88.000 gezinnen, die in Vlaanderen 19.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen (03-226 76 01, info@natuurpuntantwerpenstad.be).

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 24/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuur.blad als het lokale ledenblad Natuur.stad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuur.stad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg -projectnummer 7743'.

Natuur.stad is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis op Cyclus Print 100% gerecycleerd papier door De Wriker cvba. Oplage: 1.750 exemplaren.

Redactie: Sebastiaan De Mot, Ilse De Schutter, Dominiek Dirckx, Touché Guimarães, Hans Maes, Erik Molenaar, Koen Van Keer, Guy Voets, Johan Wyckmans.

Inhoud

juni – juli – augustus 2013 – jaargang 2 – nummer 2

Edito	2
Vlinders in de stad	3
De toekomst van Wolvenberg	4
Wie is wie bij NAS?	6
En de lente is bijna voorbij...	7
Vleermuizen in Antwerpen	8
Algemene vergadering NAS: 8 februari 2013	10
Hoe groen is mijn stad: Fotowedstrijd voor NAS-leden	11
Natuurstudie en -beheer	12
Wilde bijen in de stad	14
Activiteitenoverzicht: alle info over de komende activiteiten	16

Foto cover: Putter (foto: Marc Van Meeuwen). Tekening achterflap: David Yeh.

Inzet (v.l.n.r.): Kleine vuurvlinder (foto: Henk Wallays), Gewone dwergvleermuis (foto: Barracuda 1983) en Wormkruidbij (foto: Henk Wallays).

Vlinders in de stad

Je hoeft niet steeds in de grote natuurgebieden zoals de Kalmthoutse Heide of het Klein Schietveld op zoek te gaan naar vlinders. Dichtbij, in het midden van de stad, zijn er ook plaatsen waar je deze vliegende juweeltjes kan vinden. Ik heb het dan in het bijzonder over Wolvenberg: een natuurreservaatje van een voorschoot groot, dat geprangd zit tussen de ring en de binnensingel. Dit is de plaats bij uitstek om op zoek te gaan naar vlinders.

Tekst: Guido Segerink

Zelfs in zo'n klein gebied als Wolvenberg heb je verschillende habitats, elk met hun karakteristieke vegetatiestructuur en microklimaat. Algemeen gezien kan je volgende deelgebieden onderscheiden: het bos, de open plekken in het bos en de drogere spoorwegberm. Ze hebben elk hun typische soorten.

Zonnekloppers

Omdat vlinders echte zonnekloppers zijn en vooral warmte nodig hebben, ga je in het bos van de Wolvenberg niet zoveel vlinders aantreffen. Vooral langs de bosrand en waar de zon er in slaagt door de kruinen de grond te bereiken, ga je een bossoort zoals het Bont zandoogje terugvinden. Met een vlekkenpatroon op de vleugels dat zonnevlekjes imiteert, ga je hem zelfs niet zo eenvoudig opmerken wanneer hij zit uit te rusten op een struik.

Je gaat meer soorten vinden op de grotere open plekken in het bos en langs de bosrand. Daar is veel zon en de bomen zorgen voor beschutting tegen de wind. Ideale plekjes voor onze algemene soorten zoals de Atalanta, Dagpauwoog en de verschillende koolwitjes. Vooral wanneer de distels in bloei staan, is het moment gekomen om op zoek te gaan naar vlinders in Wolvenberg. Dan zijn ze in grote aantallen te bewonderen, terwijl ze nectar zitten te slurpen.

Troetelsoort

De droge spoorwegbermen, die rechtstreeks aan de zon zijn blootgesteld, vormen weer een heel aparte biotoop. Hier voelt de Kleine vuurvlinder zich opperbest. Ook het

Atalanta (foto: Chris Bal)

Bruin blauwtje, een soort van zandgronden (foto: Els Roos)

Bruin blauwtje werd hier recent gespot. Deze soort vind je normaal terug in duinen en opgespoten zandterreinen. Deze vlinder is zeker geen gewone gast. Vooral als je weet dat het een kwetsbare soort is én een troetelsoort van het project 'de Antwerpse haven natuurlijker', waar naar een evenwicht wordt gezocht tussen de ontwikkeling van de haven en van de natuur.

Ook de Koninginnenpage, de op één na grootste vlinder in België, heeft ooit de Wolvenberg vereerd met een bezoek.

Enkele jaren geleden werden onze streken massaal overspoeld door Distelvlinders afkomstig uit Afrika. Deze trekvlinder had geprofiteerd van de gunstige luchtstromen en bereikte onze streken waar hij zich kon voortplanten. De soort werd ook in de Wolvenberg waargenomen. Maar liefst 245 werden er toen geteld.

Ga zelf eens kijken!

Vele andere vlinders die we helaas niet allemaal in dit artikel kunnen aan bod laten komen, kan je ook terugvinden op Wolvenberg. Tot nu toe zijn 17 soorten waargenomen in het gebied, wat zeker niet onaardig is wanneer je dit vergelijkt met de uitgestrekte natuurgebieden die in onze Antwerpse streken ongeveer een dertigtal soorten tellen. Na 2 jaar van intensief monitoren van de vlinders op de Wolvenberg kan ik stellen dat het een aanrader is om er zelf eens naar vlinders te gaan zoeken. Wie weet wat je zal ontdekken!

Iedereen is steeds welkom op onze vlinderwandelingen. Je kan ze vinden op de activiteitenkalender van www.antwerpennoord.be ●

De toekomst van Wolvenberg

Het nieuwe stadsbestuur heeft plannen met de Wolvenberg, het natuurgebied dat door zijn ligging langs de ring het dichtst bij de stad gelegen is. Natuurpunt slaagt er al jaren in om via een doordacht arbeidsintensief beheer de biodiversiteit in het gebied te optimaliseren en wil dit beheer verder zetten.

Tekst: Koen Van Keer

Natuurpunt Antwerpen Stad ongerust

Toen we bij NAS via de media vernamen dat de stad dacht aan een bestemmingswijziging voor Wolvenberg, waren we ongerust. Vooral de wens tot een groter gebruiksnuut van het gebied riep allerlei doembeelden op: wat bedoelde men immers met 'groter gebruiksnuut'? Zou ons beheerswerk van vele jaren teniet worden gedaan door al te drastische ingrepen richting 'parkbeheer'? Een parkbeheer is er immers niet of veel minder op gericht om echte natuurwaarden te creëren. Eén van onze hoofdbedoelingen met Wolvenberg is weliswaar om de Antwerpenaar (en zeker de kinderen die in de stad wonen) dicht bij huis kennis te laten maken met natuur, maar daartoe moet het gebied uiteraard zodanig beheerd worden dat er ook een rijke biodiversiteit mogelijk is..

Gesprekken

Dan maar een gesprek aanvragen met de verantwoordelijke politici. Eerst en vooral het districtcollege van Berchem, dat in zijn bestuursakkoord gewag maakte van de wens tot meer gebruiksnuut. De gesprekspartners (districtsvoorzitter Evi Van der Planken, districts-schepenen voor Groenvoorziening Ann Bakelants en districtsschepenen voor Dierenwelzijn Cindy Van Paesschen) verzekerden ons dat zij niet willen raken aan de ecologische waarden van Wolvenberg. Wij van onze kant beloofden te zullen meedenken over maatregelen die de toegankelijkheid van het gebied kunnen verhogen zonder afbreuk te doen aan de aanwezige natuurwaarden.

Wolvenberg
(foto: Eva Suls)

De uiteindelijke bevoegde overheid in deze is echter de stad Antwerpen. We contacteerden dus schepenen Rob Van de Velde, Nabilla Ait Daoud en Philip Heylen met de cruciale vragen of

- Wolvenberg na aankoop door de stad de erkenning als natuurreservaat zou behouden en
- Natuurpunt verantwoordelijk zou blijven voor het beheer van het gebied.

Schepenen Rob Van de Velde antwoordde dat hij "geen enkele indicatie [had] dat er ook maar enige intentie bij welke politieke familie ook is, om het statuut van Wolvenberg te wijzigen". Een geruststellend antwoord dus. De schepenen vervolgde: "Een toegankelijker, veiliger en leesbaarder gebied voor de leek, is daarentegen wél een bekommernis. Maar dat hoeft elkaar niet uit te sluiten".

Wij zijn als NAS vastbesloten het beste te maken van deze samenwerking. Dit zal reële veranderingen vragen, echter zonder van Wolvenberg een natuurgebied 'enkel op papier' te maken.

Wat is de huidige situatie?

Wolvenberg is op dit moment eigendom van de federale overheid en staat sinds enige tijd te koop. De stad Antwerpen is erg geïnteresseerd in het kopen van het gebied en is daarover in onderhandeling.

Op het gewestplan heeft Wolvenberg de bestemming 'Parkgebied' (dus geen natuurgebied). De huidige eigenaar (federale overheid) heeft het beheer van Wolvenberg via een beheersovereenkomst overgedragen aan de stad, die op haar beurt een lange termijnovereenkomst (27 jaar) voor het beheer afsloot met Natuurpunt. Eén van de bepalingen daarin is dat de stad instemt met een erkenning als privaat natuurreservaat door het Vlaams Gewest.

Na het ondertekenen van de beheersovereenkomst tussen stad en Natuurpunt, is ook de erkenning als natuurreservaat ondertekend door de minister. Dat gebeurde op 11 september 2001 en de erkenning loopt eveneens 27 jaar (dus tot 11/09/2028).

Dit biedt echter minder garanties voor de biodiversiteit dan op het eerste gezicht lijkt: de stad kan immers, wanneer ze eigenaar wordt, de beheersovereenkomst met Natuurpunt eenzijdig verbreken. Als dat gebeurt, vervalt meteen ook de bepaling waarin de stad erkent dat Wolvenberg een natuurreservaat is en gelden enkel nog de bepalingen van het gewestplan voor parkgebied.

Het beheer van Wolvenberg

De basisbedoeling van het beheer van Wolvenberg is eigenlijk om een natuurlijke successie van vegetaties te laten plaatsvinden. Je zou daardoor kunnen veronderstellen dat dit weinig werk vraagt en dat je de natuur gewoon haar gang kan laten gaan. Door de specifieke ligging van het natuurgebied zo dicht bij de stad, zijn een aantal menselijke invloeden echter intensiever dan in natuurgebieden in het buitengebied.

Zo vraagt het bestrijden van exoten bijvoorbeeld veel werk van onze beheersploeg. Ook het verwijderen van sluikstort en het herstellen van vandalisme-daden vragen tijd en inspanning, ook al worden we hierin bijgestaan door de diensten van de stad. Verder wordt op een aantal plaatsen een beheer toegepast ten voordele van ruigtes en grasland. Dat zorgt weer voor een rijkere biodiversiteit. Ook de vijver vergt occasionele beheersingrepen.

Beheerswerkzaamheden op Wolvenberg (foto: Johan Wyckmans)

Sommige beheerskeuzes vergen niet veel werk, zoals het laten liggen van dood hout. Ook dat heeft een verrijking van de biodiversiteit tot gevolg. Dood hout is een bron van leven voor talloze organismen.

Een aanwijzing daarvoor vonden we ondermeer in de aanwezigheid van de Kortvleugelboorkever, een merkwaardig kevertje waarvan de vrouwtjes een uitsteeksel hebben waarmee ze hun eitjes in spleten van dood hout deponeren. In dat dood hout ontwikkelen zich dan de larven ●

Kortvleugelboorkever (foto: Bart Hanssens)

EEN GEZOND SCHOON BESTEK MET ECOVER

minder schadelijke stoffen

Ecover afwasmiddelen bevatten geen persistente chemische stoffen die niet afbreekbaar zijn in de natuur. Bij conventionele afwasmiddelen ligt dit percentage doorgaans bij 0,8%. Dat lijkt misschien niet veel, maar dagelijks in contact komen met deze stoffen lijkt ons helemaal niet gezond.

natuurlijke ingrediënten

Ecover producten worden gemaakt op basis van water, mineralen en plantaardige ingrediënten. Deze laatste maken maar liefst 65% uit van de Ecover afwasmiddelen. Conventionele afwasmiddelen bevatten vaak slechts 35% plantaardige ingrediënten. Dat betekent dat zij veel meer petrochemische stoffen gebruiken. Bij Ecover vermijden we deze liever, want er is te weinig geweten over de impact op de gezondheid. Daarom zijn we liever voorzichtig. Waarom zouden we niet voor plantaardige stoffen kiezen als ze bestaan?

water besparen

In één jaar tijd kan je 10852 badkuipen vol water besparen door met Ecover producten af te wassen. Dat is de hoeveelheid die nodig is om de milieu-impact van een conventioneel afwasmiddel te neutraliseren.

www.facebook.com/ecover.be
www.ecover.com

ECOVER

Wie is wie bij NAS?

Graag wil ik jullie enkele van onze actieve leden voorstellen, vrijwilligers die verantwoordelijk zijn voor de zes werkvelden bij Natuurpunt Antwerpen Stad (NAS).

Tekst: Touché Guimarães

Koen Van Keer
©Wim Hendrickx

Koen Van Keer: als voorzitter en verantwoordelijke voor het werkveld *Beleid* zit hij centraal tussen onze plannen en hun realisatie. Koen volgde de opleiding regentaat, daarna enkele jaren Letteren & Wijsbegeerte (Ufsia, Antwerpen) en een cursus journalistiek. Hij noemt zijn kennis van arachnologie (spinnenkunde) nederig een 'hobby', maar is op dat gebied een echte deskundige.

Natuurbehoud), waarvan ik al enkele jaren voorzitter ben. Nu maakt *Wolvenberg* deel uit van de nieuwe afdeling *NAS*, en ben ik verantwoordelijk voor *natuurstudie*.

Waarom moet NAS de voorrang geven?

Acties rond de biodiversiteit zijn de beste match voor onze afdeling. De aandacht voor 'De bocht van Oosterweel', de bermen van de Kleine ring en de parken in de 19e eeuwse gordel zijn prioritair voor het natuurbehoud in Antwerpen. De lokale plantenwerkgroep FONAS is een nieuw project rond planten in de stad, die beginnende floristen wil op gang helpen.

Waarom zou men als vrijwilliger iets doen bij NAS?

Daar zijn zoveel mogelijke redenen voor: bv. gewoon uit interesse voor de studie van een bepaalde dieren- of plantengroep in Antwerpen en daar iets over willen schrijven in het ledenblad, of omdat je graag de handen uit de mouwen wil steken in ons natuurgebied. Of misschien vind je het boeiender om besprekingen en onderhandelingen te voeren met allerlei diensten of kabinetten. De basismotivatie is waarschijnlijk altijd de wens om iets positiefs te doen voor de natuur.

*We hebben geen grote natuurgebieden (het enige is Wolvenberg), maar toch kunnen we als stedelijke afdeling veel doen. Enerzijds door de stad kwalitatief groener te maken. Zo zorgen we er niet alleen voor dat onze stad geen 'zwarte vlek' wordt op het vlak van biodiversiteit, maar krijgt de inwoner van Antwerpen ook de kans om kennis te maken met de enorme biodiversiteit die in een stad mogelijk is. Daartoe moeten we onder meer goed samenwerken met de Antwerpse politiek en stadsdiensten, wat we met onze cel *Beleid* doen.*

*Daarnaast formuleert *Beleid* standpunten van onze afdeling en proberen we die via persoonlijke contacten en de pers uit te leggen aan beleidsmakers en het brede publiek.*

Erik Molenaar
©Guy Voets

Erik Molenaar: met passie voor de natuur, zegt hij:

Ik ben een eind in de vijftig en ben de afgelopen 25 jaar intensief met natuuronderzoek bezig geweest. Ik ben nu sinds 1992 begaan met de natuur op Wolvenberg en de stedelijke ruimte. Sinds eind jaren 80 is de plantenkartering van Vlaanderen een doel voor de plantenwerkgroep F.O.N. (Floristisch Onderzoek voor

Frank Rylant
©Aze Yilmaz

Frank Rylant: discreet en efficiënt, verantwoordelijk voor de organisatie van de beheerwerkzaamheden in *Wolvenberg*. Werkzaam in het hoger onderwijs, meer bepaald in de samenwerking met buitenlandse hogescholen en universiteiten.

Hoe is je werk voor de natuur begonnen?

*Toevallig kwam ik terecht bij een 'open activiteit' die door de werkgroep *Wolvenberg* *Natuurlijk* georganiseerd werd. Ik ben daar dan actief geworden bij het beheer. Ik heb ondertussen heel wat geleerd over planten en dieren in de stad, maar het belangrijkste dat ik na enige tijd begon in te zien, was dat natuur niet zo maar gemaakt kan worden en dat het dus zeer belangrijk is om de bestaande natuur te behouden.*

Hoe kan Antwerpen groener en levendiger worden?

Zelfs een kleine tuin, waar de natuur wat meer haar gang kan gaan -eventueel wat geholpen door een aantal gerichte maatregelen- kan bijdragen tot het stoppen van het verlies aan biodiversiteit. Voor vele planten, vogels en insecten kan dit het verschil maken.

Dringende acties om onze natuur te beschermen?

Het is belangrijk dat diegenen die de beslissingen nemen, er zo snel mogelijk van overtuigd worden dat er voor natuur, groen of open ruimte zeker nog plaats is. Er is immers een grote oppervlakte die kwalitatief zeer laag ingevuld is. Groen is niet gelijk aan natuur. Wat ons in Antwerpen rest als waardevolle natuur kan dan met meer vuur verdedigd worden. Als dat niet gebeurt, is het gevaar groot dat het publiek afgescheept wordt met iets dat inzake natuur niet veel voorstelt.

Guy Voets
©Touché Guimarães

Guy Voets: hoofdredacteur van ons blad, verantwoordelijk voor interne communicatie en de website. Hij vertelt:

Als tiener was ik zeer actief in de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie (nu JNM). Van bij het begin was ik bezig met communicatie: eerst als redacteur van de Steenuil (Antwerpen) en dan van het bondsblad Stentor. Ik was ook een jaar natuurbeschermingssecretaris in het bondsbestuur. BJN-Antwerpen inventariseerde de Ekerse dijk in de (ijdele) hoop het gebied beschermd te krijgen. In 1966 zat ik bij de eerste lichte natuurgidsen die door het CVN opgeleid werd. Nu, zoveel jaren later, zet ik me in voor Natuurpunt.

Over vrijwilligerswerk bij NAS?

Iedereen kan 'iets' doen, elke inzet, hoe klein ook, helpt om het milieubewustzijn te vergroten.

Wat kan onze natuur nog helpen?

We moeten de etnisch-culturele minderheden in onze stad betrekken bij ons verhaal. Mensen uit andere culturen kijken vaak heel anders tegen natuur en milieu aan,

en het is belangrijk ook hen duidelijk te maken dat het vijf voor twaalf is voor de biodiversiteit en voor het leven op onze planeet.

Rit Van Damme is coördinatrice van de werkvelden Beweging en Educatie. Ze werkt aan de Universiteit Antwerpen.

Rit Van Damme
©Vincent Janiaux

Ik sta in voor de organisatie van activiteiten waarmee NAS naar buiten treedt. Als natuurgids heb ik al vele jaren gegidst en ook talrijke cursussen gevolgd over flora en fauna. Sinds 2 jaar gids ik mee de bijenwandelingen en volg een imkercursus. Vanaf september starten we ook bij NAS met cursussen, lezingen en wandelingen om de natuur in de stad te ontdekken.

Wie kan bij NAS actief zijn?

We zoeken vooral mensen die een hart voor de natuur hebben en die logistiek willen ondersteunen zoals teksten schrijven, leden werven, standjes opbouwen, folders bussen, plantacties meedoen, nestkasten timmeren, natuur beheren op de Wolvenberg.

Zo zijn wij: gewoon mensen die van de natuur houden! ●

Bespiegeling

En de lente is bijna voorbij...

Tekst: Touché Guimarães

Voor de meeste mensen is de winter in België geen gemakkelijk seizoen. Met weinig licht aan de hemel wordt het leven op aarde rustiger, maar niet rustig zoals de vrede na een spannend moment, niet rustig zoals een wandeling in de natuur. Nee. De donkere dagen, die vaak ook veel wind ontvangen, veroorzaken een soort lethargie die ons jaloers maakt op de dieren die deze maanden gewoon kunnen slapen zonder wat dan ook anders te moeten doen.

Dus, donker of niet, regenachtig of niet, winderig of besneeuwd en koud als die dagen kunnen zijn, tijdens die periode moeten wij verder doen. Het leven gaat door. De mensen op straat passeren snel en terneergeslagen, zij kijken naar de grond en groeten elkaar niet. De ziel slaapt. De natuur ook. Het leven wacht...

Dan... komt de lente, zoals een cadeau van de natuur aan hen die de winter hebben doorstaan. Het is een beloning voor ons geduld, omdat we niet opgegeven hebben. De lente is de versiering van onze wereld, wanneer alles mooier wordt! De nieuwe kleuren installeren zich en overal zien wij rood, blauw, geel... De grond en de bomen worden groen, de parken, bloempotten en zelfs de kleren krijgen een levendig design en zelfs de ogen schijnen helder omdat de

lente er is. Glimlachen en kussen, hand in hand door het hele land!

De vogels komen terug! Zij zijn naar het warme Zuiden gevlogen om de winter te kunnen overleven en zij weten – hoe? – dat 'thuis' de kou voorbij is... en vullen de lucht met hun fantastisch ballet en hun symfonie. Wij genieten van deze algemene schoonheid die wij gratis van de natuur krijgen.

Nu is de lente bijna voorbij, de tijd is gekomen om de zon welkom te heten! De meesteres van het leven is er. En met het euforisch gevoel dat de zomer brengt, bereiden wij ons voor op de vakantietijd, dit tovermoment waarop wij meer tijd met onze kinderen kunnen doorbrengen. Op reis gaan. Of niet. In Antwerpen blijven betekent ook veel plezier hebben. Onze mooie stad biedt veel evenementen aan die gratis en plezierig zijn.

Het vakantiegevoel neemt bezit van iedereen. De fijnste ervaringen in het leven kosten geen geld. Geniet van het privilege de natuur in te kunnen gaan, zit onder een gezellige boom en zorg ervoor dat onze bossen, stranden, rivieren, velden en parken levend en schoner kunnen blijven, voor iedereen ●

Vleermuizen in Antwerpen

Tekst: Kris Boers

Waternat, op verschillende plaatsen in Antwerpen aangetroffen (foto: Marko König)

Bijna overal in de stad kunnen we vleermuizen tegenkomen. Ik deed een testje. Vorige zomer trok ik bij mijn dagelijkse avondwandeling met de hond telkens naar plekje in de stad waar meerdere bomen bijeen staan. Op zoek naar vleermuizen.

En ja hoor! Gewapend met mijn bat-detector (een toestel dat vleermuisgeluiden omzet in voor de mens hoorbare geluiden) kreeg ik de vleermuizen al gauw te horen. Op elke plek met bomen en niet té veel licht waren ze van de partij. Ook uit verhalen van mensen blijkt dat: vleermuizen zijn bijna overal in Vlaanderen aanwezig.

'Antwerpse' soorten

Meestal gaat het in steden dan om de Gewone dwergvleermuis. Deze soort heeft zich goed aan ons aangepast: ze verblijft hoofdzakelijk in gebouwen (rolluikkasten, spouwmuren, onder dakpannen,...), zowel in de zomer als in de winter. Bovendien is ze voor haar voeding ook niet al te kieskeurig; ze eet kleine vliegende insecten (bijvoorbeeld muggen).

De andere soorten (er zijn er een 20-tal in België) hebben het moeilijk om in een stad te overleven. Dikwijls gebruiken zij verschillende verblijfplaatsen tijdens het jaar (bijvoorbeeld holle bomen in de zomer en 'grotten' in de winter) en hebben zij meer specifieke voedsel-eisen. Deze soorten vinden we nog wel terug in de stadsrand (Rivierenhof, Nachtegalenpark,...) maar niet meer in de stad. Het gaat dan bv. om Waternat, Franjestaart, Rosse vleermuis en Ruige dwergvleermuis. Deze soorten zijn dikwijls ook gevoeliger voor lichtvervuiling..

Hoe kunnen we vleermuizen meer kansen geven in de steden?

- Verlichting is een probleem. Veel van onze wegen zijn op een slechte manier verlicht. Het licht schijnt alle kanten op, ook naar boven, naar boomkruinen of vijvers. Daar houden vleermuizen niet van. Door slimmer (en dus ook zuiniger) te verlichten, kunnen we onze steden heel wat aantrekkelijker maken voor vleermuizen. Daarbij is het belangrijk dat enkel wegen en voetpaden verlicht worden en er zo weinig mogelijk verlichting naar de omgeving uitstraalt.

- Inheemse beplanting trekt over het algemeen meer insecten aan dan uitheemse. Deze insecten trekken op hun beurt weer vleermuizen aan. Dus: inheemse beplanting is beter voor vleermuizen. Dit geldt natuurlijk zowel voor de openbare plantsoenen als voor de tuinen.

- Doordat steeds meer aandacht besteed wordt aan energiezuinig bouwen (wat een goede zaak is natuurlijk) verdwijnen goede verblijfplaatsen voor vleermuizen. Daarom wordt steeds meer geëxperimenteerd met vleermuis kasten (zoals nestkastjes voor vogels, maar dan voor vleermuizen). Er zijn heel veel verschillende modellen die je ook zelf makkelijk kan maken, maar er is nog weinig geweten over het gebruik van de verschillende types. Over het algemeen lijkt het erop dat hoe groter je kast en hoe meer 'kamers' ze omvat, hoe groter de kans op succes. Voorbeelden en bouwschema's vind je door op het internet te zoeken op 'vleermuis kasten' of 'bat houses' ●

Berchemse ijskelder wordt 'puntreservaat' voor vleermuizen

Tekst: Koen Van Keer

Eén en ander is opgestart om een voormalige ijskelder in Berchem met financiële hulp van het district te restaureren en in te richten als verblijfplaats voor vleermuizen. De ijskelder bevindt zich op privédomein en om de privacy van de eigenaars te respecteren, vermelden we de juiste locatie hier niet. Bovendien is het de bedoeling dat de diertjes er ongestoord kunnen slapen en overwinteren.

De terreinploeg van Natuurpunt zal de werken uitvoeren en we hopen om alles klaar te hebben tegen de Nacht van de Vleermuis op 24 augustus van dit jaar.

Doorsnede van een ijskelder

Snelcursus spinnen

De meer dan 700 Belgische spinnensoorten zijn onderverdeeld in wel 43 verschillende families. Die families hebben vaak hun eigen vangstmethodes, verdedigingsmechanismen, broedzorg en leefgebieden,... De wereld van de spinnen is oneindig divers. En ze spreekt al eeuwen tot de menselijke verbeelding.

Lesgever Koen Van Keer heeft met de Snelcursus Spinnen van Natuurpunt Antwerpen Stad de bedoeling om deelnemers een basiskennis mee te geven over deze fascinerende dieren. Hoe dan ook zal je na de cursus al een stuk beter gewapend zijn tegen alle onzin die over hen wordt verteld. En tijdens een veldwandeling zul je alweer een pak meer dingen zien en herkennen.

Praktisch

- Theoretisch gedeelte: 'Feit en fictie over de spin' Woensdag 4 september 2013, 20-22u. Ecohuis Antwerpen (Turnhoutsebaan 139, Borgerhout)
- Praktisch gedeelte: Spinnenwandeling Zondag 8 september 2013, 14-16u. Natuurgebied Wolvenberg (ingang Posthofbrug aan de Wolvenbergcontainer, tegenover het station van Berchem)

Inschrijven is noodzakelijk met een mailtje naar cursussen@natuurpuntantwerpenstad.be

De totale cursus kost 8 euro voor leden en 10 euro voor niet-leden. De lessen kunnen ook afzonderlijk worden gevolgd.

De Wespinnen (ook wel Tijgerspinnen genoemd), leeft ook in Antwerpen stad (foto: Dirk Cleiren)

Algemene vergadering NAS: 8 februari 2013

Tekst: Dominiek Dirx

In de setting van een pittoreske en welvoorzene Groene Waterman wordt iedereen hartelijk welkom geheten bij een drankje en wordt er dankbaar gebruik gemaakt van de informatieve documentatiestand van Natuurpunt. Bij de start van deze tweede Algemene Vergadering van onze afdeling Antwerpen Stad wordt iedereen voorzien van een blanco stembriefje en een summier extract ter illustratie van het eerste en geslaagde werkingsjaar. De sfeer zit er meteen in en er wordt verwachtingsvol plaatsgenomen.

Een bekwame en afscheidnemende voorzitter Bart Van de Voorde zal de hele avond modereren. Hij licht zijn keuze om de functie van voorzitter vacant te stellen toe en hij stelt de nieuwe kandidaat-voorzitter Koen Van Keer voor. Aan de hand van de bereikte resultaten schetst hij een overzicht van het voorbije uiterst constructieve jaar. Vervolgens wijst hij op het belang van het verder uitbouwen van de activiteiten en het verhogen van het ledenaantal, twee prioriteitenlijstpunten voor het komende werkjaar. Penningmeester Johan Wyckmans geeft een gedetailleerd overzicht met beeldverslag van de boekhoudkundige werking en beantwoordt ondertussen de spontaan gestelde vraagjes van het attente publiek. Tijdens de algemene stemming duidt iedereen zijn voorkeur aan op het stemformulier en de resultaten worden iets later bekendgemaakt: Koen wordt tot onze nieuwe voorzitter verkozen, de body van het bestuur blijft aan het roer, Rit Van Damme, Guy Voets en Hans Maes worden als nieuwe bestuursleden verwelkomd.

Ondervoorzitter Erik Molenaar geeft als intermezzo een lezing over wilde flora in de stad met mooie schermprojecties. De duurzaamheid van het concept groene stad wordt mooi in perspectief gezet.

De avond wordt besloten met een schitterende receptie waarop ook de eerste groepsfoto's van het nieuwe bestuur genomen worden. Dank aan de vele vrijwilligers voor het in goede banen leiden van het hele gebeuren.

En aan iedereen: hou alvast een plaatsje vrij in je agenda voor het volgende jaar ●

Het nieuwe bestuur van onze afdeling v.l.n.r.: Kaat Jacobs, Guy Voets, Ilse De Schutter, Rit Van Damme, Bart Vandormael, Hans Maes (achteraan), Johan Wyckmans (gehurkt), Koen Van Keer, Dominiek Dirx, Erik Molenaar, Frank Rylant (foto: Johan Wyckmans)

NAS wint Award voor 'werking van het jaar'

Tijdens de algemene vergadering van Natuurpunt op 23 maart 2013 mocht onze afdeling een award ontvangen. De jury was van mening dat NAS erg veel bereikte op het luttele jaar dat de afdeling bestaat (oprichting 16 maart 2012). Met nog relatief weinig vrijwilligers slaagt NAS erin om toch op alle werkvelden (Studie, Educatie, Beheer, Beleid, Beweging en Communicatie) actief te zijn.

De award is tegelijk een appreciatie voor wat we het voorbije jaar bereikten en een aanmoediging om met dezelfde dynamiek verder te gaan.

Wij bedanken hartelijk iedereen die bijdroeg tot de opbouw van onze werking!

Koen Van Keer, Voorzitter NAS

Hoe groen is mijn stad: fotowedstrijd voor NAS-leden

Tekst: Guy Voets

Onze afdeling heeft op de Algemene Vergadering van Natuurpunt een Award gekregen voor haar werking. Natuur.stad is zeker één van de troeven van onze werking, en dat willen we zo houden. Interessante inhoud, mooie presentatie en vooral prachtige foto's zijn daarvoor de ingrediënten.

We weten dat veel leden van onze afdeling Antwerpen Stad met natuurfotografie bezig zijn. Zij zouden de redactie van Natuur.stad kunnen helpen om ons blad van gepaste illustraties te voorzien. Naar die fotografische talenten gaan we op zoek met deze wedstrijd.

Ijsvogel
(foto: Robert Absillis)

Antwerps havengebied
(foto: Danny Budts - www.syndromeda.be)

Procedure:

- De jury bestaat uit Koen Van Keer (fotoredactie Natuur.stad), Guy Voets (hoofdredacteur) en Johan Wyckmans (huisfotograaf);
- De beste drie foto's worden in Natuur.stad van september en op onze website gepubliceerd;
- Bekendmaking winnaars op 20 augustus, persoonlijk en via onze nieuwsbrief;
- Prijzen: een waardebon van 75 euro bij Natuur.winkel voor de winnaar + publicatie foto in blad en op website

Wedstrijdreglement:

- De foto's moeten genomen zijn in 'Groot-Antwerpen'
- Je kan foto's insturen voor drie categorieën: foto's (kleur of zwart-wit) van planten, dieren en landschappen;
- De foto's moeten digitaal (liefst in jpeg formaat) ingestuurd worden voor 15 juli, een resolutie hebben van minimum 300 dpi en maximum 6 Mb zwaar zijn, zonder bewerking in Photoshop o.d.;
- Codificeren van de inzending: geef elke foto een willekeurig nummer tussen 001 en 999, gevolgd door je lidnummer van Natuurpunt (bv. 152-123456);
- Elke deelnemer mag in principe zoveel foto's insturen als hij/zij wil;
- Je geeft Natuurpunt Antwerpen Stad toestemming tot onbeperkt gebruik van je ingestuurde foto's – we vermelden steeds je naam wanneer we een foto gebruiken in het blad, in flyers, op affiches, op de website of de Facebookpagina;
- Stuur de foto('s) naar fotowedstrijd@natuurpuntantwerpenstad.be;

Kleurig koraalzwammetje
(foto: Greet Michiels - www.imagesofnature.be)

Natuurstudie en -beheer

Tekst: Erik Molenaar

Februari

Naast de nodige feestelijkheden hebben we ons verder met natuurbeheer beziggehouden. Begin deze maand verdween de sneeuw en konden een aantal werken rond de vijver en in het populierenbos worden hervat. De konijnen hebben zich aan allerlei boomschors tegoedgedaan, zodat het lijkt of alle jong hout bleek en naakt in het bos staat. Reintje de Vos heeft zich niet laten zien, al liggen er heel wat dode konijntjes op hem te wachten.

Natuurgidsen leiden een wandeling voor een 80-tal vrijwilligers van 'De Zomer van Antwerpen'. De locatie was de Bocht van Oosterweel, die zij kromgebogen tegen de snijdende wind in trotseerden. We kunnen nog een aantal typische brakwatersoorten langs de Scheldedijk aanduiden, zoals de winterrelicten van de metershoge Moerasmelkdistel en de grote populaties Ruwe bies en Heen op het slik. Van al wat er sinds de middeleeuwen verdwenen is resten nog de oude namen, zoals van de Kattendijk, de Heendijk, het Falconbroeck, het Nassauplein, de bijrivieren van de eens zo machtige Schijn en de Schoordijk. Het wordt toch wel tijd dat we er iets van heel houden!

Bijenorchis
(foto: Geert Vanhulle)

Aan de bocht van Oosterweel, bij hoog water
(foto: Wim Strecker)

Maart

Op de eerste beheerday spitsen we ons toe op de verbossing van een orchideeënweitje, waar vooral Oosterse kornoelje in woekert. We krijgen hulp van Stephane, die we prompt de rozetten van Bijenorchis kunnen tonen. De lente geeft de eerste week van maart al een voorsmaakje. In die eerste warmere dagen - er zijn drie dagen met 16 graden! - komt een klas van Zurenborg naar het natuurgebied. Voor het vak Wereldoriëntatie moeten ze tien vogels en vijf bomen leren kennen. Aan de vogels zijn we snel, maar de bloeiende bomen zijn wat moeilijker. We zien Hollandse iep en Hazelaar in bloei; de katjes van Boswilg en Ruwe berk staan bijna open. Van Sleedoorn is dit helaas bijna niet te zien, maar de knopjes staan op

barsten. Ons verhaal over Haas op de ring krijgt nog een staartje, als blijkt dat op de tramsporen op de middenberm van de Grote steenweg een verkeersslachtoffer wordt gemeld; dit op 10 meter van Wolvenberg en alweer intramuros.

De week nadien komt ook Antoin onze ploeg versterken. De lentekriebels zijn voelbaar bij het team. Opruimen is de boodschap. Alle onnuttig gerei moet uit de loods worden gesleept. Messen worden geslepen en oliefilters nagezien. Met een deel van de ploeg gaan we Es verplanten en de 'bijenhôtels' van extra gaatjes voorzien met een boormachine. Terwijl we werken zwermt een groepje putters van boomkruin naar boomkruin. Ze zorgen wel dat we steeds in de zon moeten kijken, maar de mooie rode en gele kleuren zijn duidelijk te zien.

Aan de ingang zijn alweer werken bezig. Grote machines reden zich vast in de modder en ploegden de ingang om. Dat is toch één van de vervelendste dingen die het natuurgebied te verduren heeft. Na de kabeldiefstallen langs het spoor krijgen we de glasvezelkabels van telenet in de bermen langs het gebied!

Op een vrijdagnamiddag wordt de dijkflora in de Bocht van Oosterweel al eens onder de loep genomen. Ondanks de ijzige oostenwind zijn er in de luwte al aardhommels actief: de eerste katjes van Boswilg staan immers open. Opvallende bloeiers zijn nu Hoenderbeet, Paarse en Witte dovenetel, Klein hoefblad, Klein kruiskruid en het eerste Fluitenkruid. We noteren er ook Buizerd, Aalscholver en Fazant.

Eind maart begint het opnieuw te sneeuwen; al staan ook op Wolvenberg de katjes van Boswilg open en ontvouwen zich de blaadjes van Gewone vlier, het is te koud om insecten waar te nemen.

April

Op Paaszondag is er geen beheer. In de paasvakantie krijgen we al bezoek van Leuvense studenten, die voor hun 'practicum ecologie' Wolvenberg hebben uitgekozen. Het terrein zit echter nog in de greep van Koning Winter. Een wandelaarster meldt een mannetje Sperwer op onze percelen aan de Brilschans. In de tweede helft van april lijkt de lente dan toch aangebroken. Maarts viooltje staat in bloei, overal verschijnen de planten en dieren met een maand vertraging. Sleedoorn en Boswilg staan in bloei en er gonzen overal kleine en grote insecten rond de overvloed aan nectar en stuifmeel. We nemen ook nota van de schade op onze orchideeënpopulatie, die meer van de konijnenvraat dan van de schrale oostenwind geleden heeft. Grote keverorchis verschijnt ook later dan ooit. In het eerste warme licht zonnen Dagpauwoog en Gehakkelde aurelia. We zien de eerste Boomblauwtjes en op het bloeiende Deens lepelblad langs de Singel zit een Oranjetipje, dat ik helaas niet kiekeken kon.

Dag van de Aarde! Op die wandeling is het nog een echte winterervaring. Toch zien we Grote bonte specht actief een nest uithakken. We horen de eerste zang van Zwartkop. In de week voorheen heeft Nachtegaal twee zangposten bezet gedurende enkele dagen. Al bij al een prettige wandeling met een behoorlijk ruim publiek.

Op de eerste warmere dagen verschijnt Gierzwaluw boven de stad. Ook worden de kreten van Zwarte roodstaart in de straten gehoord.

Tot slot van de maand is er de laatste zondag een actiedag voorzien, waarbij ook mensen van buiten de afdeling kunnen deelnemen aan het beheer. De hele voormiddag wordt gewerkt aan de afvoer van braamstrooisel.

Grote bonte specht maakt tijdens onze wandeling zijn nest in het Brilschanspark (foto: Monique Van Dousselaere)

Beheerswerk in de Wolvenberg (foto: Johan Wyckmans)

Studie

Met de plantenwerkgroep gaan we op 23 april monitoren en inventariseren in het Domein Hertoghe, waar vorig jaar een grote populatie Heelkruid werd ontdekt. We gaan opnieuw het hele domein rond en vinden nog twee kleine populaties extra. We ontdekken Bosgierstgras en komen tot de vaststelling dat op grote schaal Bosanemoon en Tuinhyacint aangeplant zijn, wat we als beheersdaad in dit park niet aanraden omdat het de spontane uitbreiding van bossoorten tegengaat. De hoeveelheid Vogelkers is nog verder achteruitgegaan, mogelijk via de bestrijding van de Amerikaanse vogelkers, die hier sterk op lijkt.

Het hele domein heeft te lijden onder een enorme verstoring met honderden zaailingen van Witte paardenkastanje. Wij raden aan deze te verwijderen. We merken ook een plaats op waar Chinese liguster in expansie is. Deze soort levert erg veel problemen op in het nabij gelegen natuurgebied Wolvenberg. Bestrijding is dan ook aanbevolen.

Voorts zijn vindplaatsen van Maarts viooltje genoteerd, die tevoren niet zijn opgemerkt. Heel wat Gewone vlier is spijtig genoeg verwijderd en het hout ligt op houtwallen die de betreding moeten tegengaan.

Voor de bescherming van het Heelkruid zijn geen maatregelen getroffen. Dit is nochtans een aanrader.

Na afloop van de inventaris treffen we net buiten het parkbos een mooie groeiplaats van Kandelaarthee aan, op het voetpad tegen een oude muur.

Er zijn nog enkele uitstappen gepland, waarvan later nog een verslag volgt ●

Nieuwsflash:

Eerste ecoplantsoenen in de stad

De stedelijke groendienst heeft op de rotondes aan de Leopold De Waelplaats inheemse bloemen aangeplant. Samen met Natuurpunt werd een doordacht pakket inheemse plantensoorten samengesteld. Ze zijn een bron van nectar en stuifmeel voor vlinders, bijen en andere insecten in de binnenstad. In tegenstelling tot plantsoenen met exotische bloeiers, bevatten ze ook planten die voedsel vormen voor bv. rupsen. Een fleurige bijdrage tot de biodiversiteit in Antwerpen. Als het experiment succesvol is, volgen elders in de stad gelijkaardige plantsoenen.

Wilde bijen in de stad

Tekst: Jens D'Haeseleer

Onder druk

Door de recente onheilsberichten in de media weten de meeste mensen intussen dat er wat schort met onze bijen. De populaties van zowel de honingbij als van de 375 soorten wilde bijen gaan de laatste jaren sterk achteruit.

De groep van de wilde bijen bestaat uit solitaire bijen en hommels. Bij de solitaire bijen bouwt ieder vrouwtje haar eigen nest en verzorgt haar eigen broed. Hommels en honingbijen leven in een kolonie, waarbij enkel de koningin eieren legt. Een derde groep bijen leeft parasitair. Zij leggen hun eitjes in de nesten van andere bijensoorten en worden ook wel eens koekoeksbijen genoemd. De larve van de parasitaire bij doodt de larve van de gastvrouw en steelt het verzamelde voedsel uit het nest.

De crisis bij de honing- en wilde bijen veroorzaakt mogelijk een wereldwijde bestuivingscrisis. En dan is het logisch dat ook de wilde planten erop achteruit gaan. Bij bestuivings-afhankelijke plantensoorten zijn er al tekenen van achteruitgang die een gelijke tred houdt met de achteruitgang van hun bestuivers. De voornaamste oorzaken van achteruitgang zijn intensief landgebruik, grootschaligheid en gebruik van pesticiden. En ook verstedelijking kan een negatieve invloed hebben op bijenpopulaties wanneer natuurlijke biotopen worden opgeofferd.

De stad als toevluchtsoord

Toch zijn er ook indicaties dat steden biodiverser zijn wat betreft bijen als je ze vergelijkt met uitgestrekte landbouwgebieden. Met andere woorden: stadstuinen, parken en andere groene plekken zijn belangrijk voor het behoud van een soortenrijke insectenwereld. Dat komt ondermeer door een hoge structuurdiversiteit in de stad (de aanwezigheid van warme en beschutte tuintjes en oude muren en geplaveide voetpaden, enzovoort).

De Tuinbladsnijder bekleedt haar nest met stukjes blad (foto: Chantal De Schepper)

Wilde bijen hebben hoge habitateisen. Hierdoor zijn ze uitermate geschikt om zowel de effectiviteit van beplantingen als het gevoerde beheer te evalueren. Bijen zijn uitstekende bio-indicatoren die veranderingen in habitatkwaliteit kunnen aantonen.

Pluimvoetbij (foto: Henk Wallays)

Wilde bijen in Antwerpen

De afgelopen jaren kwamen bijen in de aandacht in Antwerpen doordat ze de 'soort van het jaar' waren in 2011. Een sensibiliseringscampagne onder leiding van het Ecohuis in Antwerpen, en met medewerking van de Antwerpse Natuurpuntafdelingen, moest de burger inwijden in het verhaal van de bijen.

Al deze aandacht heeft echter nog niet geleid tot meer kennis van de Antwerpse bijenfauna. In Antwerpen-centrum werden tot nog toe slechts 26 van de meer dan 375 bij ons voorkomende bijensoorten met zekerheid waargenomen. Opvallend is het lage aantal parasitaire bijensoorten, hoewel toch wel een aantal gastheerssoorten voorkomen.

Een pluspunt van Antwerpen is de diversiteit aan biotopen en habitats. Zo zijn de oevers van de Schelde geschikt voor inlandse populaties van de Schorzijdebij op de sporadisch voorkomende Zeeaster. Dit is maar één voorbeeld. Het stadscentrum kan best vele tientallen soorten herbergen.

De dynamiek van de Antwerpse haven biedt alvast tal van mogelijkheden voor zeldzame soorten. Grote kans dus dat de soortenlijst in Antwerpen nog sterk aangedikt kan worden.

Inventariseren maar!

Voor meer info: jens.dhaeseleer@natuurpunt.be ●

Zondag 16 juni 2013: Bijenwandeling in Antwerpen Stad

Voor de derde keer organiseert Natuurpunt Antwerpen Stad een bijenwandeling langs onbekende en minder gekende plekjes.

Het vertrekpunt ligt in het Begijnhof, Rodestraat 43 te Antwerpen waar een imker uitleg geeft over het leven van de honingbij. Onderweg leer je hoe zowel de honingbij als de solitaire bijen met uitsterven worden bedreigd, hoe dat komt en wat je kan doen om ze te helpen. Het Ecohuis steunt de bijenwandeling met de actie 'Doorlevende planten in bloembakken'.

Elk half uur start er een wandeling en het eerste vertrek is voorzien om 11u30. Een wandeling duurt maximum 2 uur. Je kan honing kopen, je komt langs prachtige historische gebouwen waarover je ook achtergrondinformatie krijgt, je wordt ondergedompeld in het leven van de bijen en je kan ook nog genieten van een heerlijke bijenversnapering.

Wie lid is van Natuurpunt kan gratis meewandelen, de anderen betalen 1 euro ter plaatse.

Inschrijven is verplicht op het e-mailadres: bijenwandeling@natuurpuntantwerpenstad.be.

Je kan telefonisch inlichtingen krijgen bij: Rit Van Damme, 0474-886.486 of op www.natuurpuntantwerpenstad.be.

Tijdens de bijenwandeling van vorig jaar (foto: Johan Wyckmans)

Fietsen De Specht

TREKKINGFIETSEN:

Santos - Jan Janssen

RETROFIETSEN:

Achielle - Roetz

HYBRIDE - STADSFBIETSEN:

Gazelle - Norta

Grotesteenweg 95 - 2600 Berchem

tel. 03 239 84 74

info@fietsendespecht.be

open: di-donderdag: 9.15-12.30 uur en 13.15-18 uur

vrijdag: 13.15-18 uur

zaterdag: 9.30 - 15.30 uur

www.fietsendespecht.be

Live Love, Love Life

Welzijn door bewustwording

Ons centrum specialiseert zich in het begeleiden van mensen om te leren voelen en hun brein optimaal te gebruiken. Via persoonlijke sessies, workshops, lessen, massages en andere activiteiten. Alles is gebaseerd op een rechtvaardige (eerlijke) prijs.

Midden in Antwerpen:

Bisschopstraat 18, 2060 Antwerpen

Meer info: liveloveteam@gmail.com

0486 89 35 35 - 03 2339845

Ontdek ons aanbod: www.livelovelovelife.be

België - Belgique

P.B. Antwerpen X

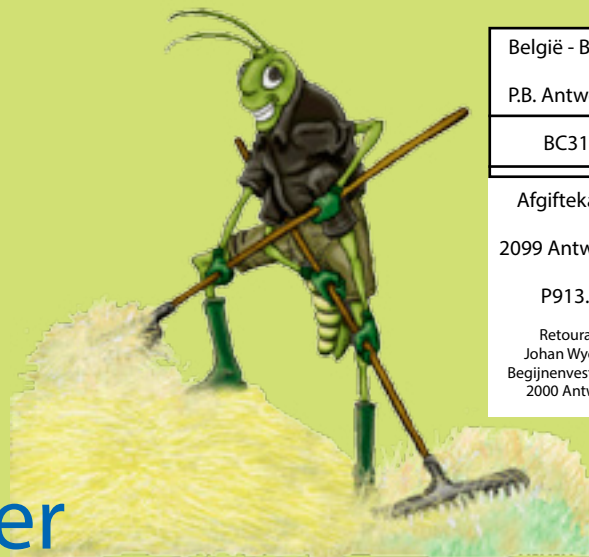
BC31646

Afgiftekantoor

2099 Antwerpen X

P913.972

Retouradres:
Johan Wyckmans
Begijnvest 68, bus 3
2000 Antwerpen

Activiteitenkalender

Hieronder vind je een greep uit de activiteiten van onze afdeling.

Meer informatie kan je bekomen via e-mail: info@natuurpuntantwerpenstad.be. Voor de meest actuele informatie kan je op onze website terecht: www.natuurpuntantwerpenstad.be. Op de website kan je daarnaast ook meer uitgebreide artikels vinden en verschillende folders gratis downloaden. Je kan er ook inschrijven op onze elektronische nieuwsbrief die frequenter verschijnt dan dit ledenblad.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier!

elke woensdag

Werkavond Wolvenberg Berchem

Tot en met woensdag 28 augustus werken we elke woensdagavond van 19u tot het donker wordt in het natuurgebied Wolvenberg te Berchem. Concreet: 5, 12, 19 en 26 juni, 3, 10, 17, 24 en 31 juli, 7, 14, 21 en 28 augustus.

Vanaf zondag 1 september wordt op zondagvoormiddag, van 9u30 tot 12u30 beheerd.

Afspraak aan de ingang Posthofbrug aan de Wolvenberg-container, tegenover het station van Berchem.

zondag 16 juni

Bijenwandeling

De bijenwandeling is al enkele jaren een groot succes. Dit jaar vertrekt ze vanaf het Begijnhof (Rodestraat 39, Antwerpen) en voert ze ons langs ondermeer de Sint-Antoniuserkerk (Paardenmarkt) en het 'Godshuis Van der Biest' naar de drijvende tuin aan het MAS.

De eerste gidsbeurt start om 11u30. Vanaf dan vertrekt om het half uur een nieuwe groep. De laatste groep vertrekt om 15u30.

Inschrijven is noodzakelijk:

bijenwandeling@natuurpuntantwerpenstad.be

11, 16, 18, 23, 25 en 30 juni

Wandelingen 'Van Dijk tot Dok'

Erik Molenaar vertelt u meer over slikken en schorren, muurplanten, watervogels,...

Start om 14u, parking ten noorden van Kattendijksluis. De wandeling duurt ongeveer 2 uur en eindigt aan het Margueriedok.

Inschrijven: 03-22 11 333 (infolijn stad Antwerpen).

4€/deelnemer, betalen aan de start van de wandeling.

zondag 30 juni

Speciale hooidag op Wolvenberg

Op zondag 30 juni is er een hooidag voorzien die start om 10u en eindigt om 13u.

Afspraak aan de ingang Posthofbrug aan de Wolvenberg-container, tegenover het station van Berchem.

vrijdag 24 augustus

Nacht van de Vleermuis

Spreekbeurt over vleermuizen door Kris Boers (voorzitter Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt) en 'opening' van de gerestaureerde vleermuizenijskelder (zie ook p. 9 binnenin).

19u30 in de De Roest d'Alkemadelaan. Meer info kan u later vinden via de website van De Nieuwe Antwerpenaar (www.dna.be/berchem).

woensdag 4 en zondag 8 september

Snelcursus spinnen

Voor meer info: zie p. 9 binnenin.

Beheerswerken langs spoorwegberm (foto: Johan Wyckmans)